

ΧΡΗΣΤΟΥ Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, *Οικονομία και Τεχνολογία στην Αρχαία Ελλάδα*. Ἀθήνα, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 2006, 253σσ. [Γραφείο Οικονομικῶν Μελετῶν 3].

Ἡ μελέτη αὐτή, χρηματοδοτηθεῖσα ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Raycar ΑΕ, ἐξεδόθη στὸ πλαίσιο ἐρευνῶν τοῦ Γραφείου Οικονομικῶν Ἑρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ποὺ διευθύνεται ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ Κωνσταντῖνο Δρακάτο, Ὁμότιμο Καθηγητὴ Στατιστικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ Γραφεῖο αὐτὸ ἔχει ἐπιδοθῆ τελευταίως συστηματικῶς στὴν μελέτη τῶν οἰκονομικῶν τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιότητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὸ βιβλίο περιλαμβάνει ἑννέα κεφάλαια. Τὸ πρῶτο κεφάλαιο ἀποτελεῖ τὴν Εἰσαγωγή (σσ. 13-18), ὅπου ἀποδίδεται ὁ δέων σεβασμὸς στοὺς μελετητὲς τῆς τεχνολογίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους δεσπάζει τὸ ὄνομα τοῦ Ὀλλανδοῦ χημικοῦ μηχανικοῦ καὶ ἱστοριοδίφου J. Forbes. Παρὰλλήλως, περιγράφεται ἡ δομὴ τοῦ ἔργου.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο φέρει τὸν τίτλο "Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ ἡ δημιουργία πολιτισμοῦ" (σσ. 19-45) καὶ ἀναλύει μὲ τρόπο διεξοδικὸ τίς θεωρίες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν δημιουργία πολιτισμοῦ καὶ συγκρότηση τοῦ πολιτισμένου βίου. Κοινὸ γνώρισμα τῶν θεωριῶν αὐτῶν εἶναι ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῆς ἐργασίας μὲ τὴν συνακόλουθη ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς συνέβαλαν στὴν συγκρότηση τῶν πόλεων.

Ἡ συμβολὴ τῆς καινοτομίας καὶ τοῦ καινοτόμου πνεύματος στὴν βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τῶν πολιτῶν ἀποτελεῖ κοινὸν τόπο στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία. Στὴν ἀνάλυση τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων δὲν διέλαθε τῆς προσοχῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς καινοτομίας, μὲ τὴν μορφή μιᾶς νέας διαδικασίας παραγωγῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπιφέρει αὐξηση τῆς ποσότητος τοῦ παραγομένου προϊόντος, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τῆς περιγραφῆς τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων στὸν πρωτογενῆ τομέα παραγωγῆς στὴν Αἴγυπτο τῶν Λαγιδῶν, τὸν ὁποῖο περιγράφει ὁ Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης στὸ ἔργον του *Αἴγυπτιακά*, ποὺ διασώζει ὁ Διόδωρος καὶ ἀναδεικνύει ὁ συγγραφέας. Τὰ θέματα αὐτὰ τῆς καινοτομίας ἀναλύονται στὸ τρίτο κεφάλαιο "Ἡ συμβολὴ τῆς καινοτομίας στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο" (σσ. 47-75). Ὅρθῶς ἀναγνωρίζει ὁ συγγραφέας τὴν σύγχρονη περὶ καινοτομίας νομοθεσία μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς καινοτομίας στὸν Ἑκαταῖο τὸν Ἀβδηρίτη.

Τὸ τέταρτο κεφάλαιο "Τὰ τεχνολογικά ἐπιτεύγματα στὴν γεωργία" (σσ. 77-108) ἀναδεικνύει τὰ τεχνολογικά ἐπιτεύγματα καὶ τὴν χρῆση τεχνολογικῶν μεθόδων στὸν πρωτογενῆ τομέα, ὅπου τὸ ἐνδιαφέρον ἐπικεντρώνεται στὴν γεωργία. Δίκαια ἀναγνωρίζει ὁ συγγραφέας τὴν συμβολὴ τοῦ Varro καὶ τοῦ Columella, οἱ ὅποιοι παραδίδουν μία σειρά ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, πού συνέγραψαν ἔργα τεχνολογικοῦ χαρακτήρος γιὰ τὴν γεωργία. Τὴν σύνδεση τεχνολογίας καὶ γεωργίας ἀνιχνεύει ὁ συγγραφέας στὰ δύο ἔργα τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιότητος: στὸ διδακτικὸ Ἔπος [*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*] τοῦ Ἡσιόδου καὶ στὸν *Οἰκονομικὸ* τοῦ Ξενοφῶντος. Περαιτέρω, ὁ συγγραφέας ἀναγνωρίζει τὴν συμβολὴ τῆς τεχνολογίας στοὺς "ἄθλους" τοῦ Ἡρακλέους, στὴν προσπάθεια ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης τῆς Κωπαΐδος, στὴν ἀποξηράνση τῆς λίμνης τῶν Πτεχῶν καὶ στὰ μεγάλης ἐκτάσεως ἐγγειοβελτιωτικά καὶ ἀποξηραντικά ἔργα τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο.

Ἀκολουθεῖ τὸ πέμπτο κεφάλαιο "Τὰ τεχνολογικά ἐπιτεύγματα στὴ μεταποίηση" (σσ. 109-141), ὅπου ἐστιάζεται τὸ ἐνδιαφέρον στὸν κλάδο τῆς μεταλλευτικῆς, ἡ ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀποτελεῖ ἓνα τρίτο εἶδος ἀνάμεσα στὴν "κατὰ φύσιν" κτητικὴ καὶ στὴν "μεταβλητικὴ χρηματιστικὴ". Ἀναδεικνύει ὄχι μόνον τὴν οἰκονομικὴ σημασία τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων μεταλλείων τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου καὶ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων.

Τὸ ἕκτο κεφάλαιο "Τὰ τεχνολογικά ἐπιτεύγματα στὶς ἐπικοινωνίες - συγκοινωνίες" (σσ. 143-152) ἐξετάζει τὴν συμβολὴ τῶν πλοίων, μεγάλων καὶ τεχνικὰ προηγμένων, πού ναυπηγοῦνται στὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο, στὴν προαγωγή τοῦ ἐμπορίου.

Ἡ δουλεία, ὡς ὑποκατάστατο τῆς τεχνολογίας, ἀναλύεται στὸ ἕβδομο κεφάλαιο (σσ. 153-186), στὸ ὁποῖο μετὰ ἀπὸ μία σύντομη θεώρηση γιὰ τὴν ἀξιολόγησή της ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες στοχαστές, παρουσιάζονται τὰ εἶδη δούλων στοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ καταγράφονται οἱ δραστηριότητες τῶν δούλων ἀνάλογα μὲ τὸν τομέα, στὸν ὁποῖο ἀπασχολοῦνται.

Τὴν ὑπαρξὴ θεωριῶν καὶ κοσμοαντιλήψεων γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στὸν "κατὰ φύσιν" βίον μὲ παράλληλη ἄρνηση τῆς τεχνολογίας διερευνᾷ τὸ ὄγδοο κεφάλαιο "Ἄρνηση τῆς τεχνολογίας καὶ τοῦ πολιτισμένου βίου κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς Χρόνους" (σσ. 187-202). Στὸς συγγραφεῖς αὐτοὺς κατατάσσονται οἱ Στωϊκοὶ καὶ οἱ Κυνικοί.

Τὸ ἔνατο κεφάλαιο "Γενικά Συμπεράσματα" (σσ. 203-205) ἀνακεφαλαιώνει τὰ πορίσματα τῆς οὐσιαστικῆς αὐτῆς μελέτης.

Ἀκολουθεῖ ἀναλυτικὸς κατάλογος βραχυγραφιῶν (σσ. 207-214), Βιβλιογραφία (σσ. 215-240) καὶ ἀναλυτικὰ Εὗρητήρια (σσ. 241-252).

Ὅπως ἐπισημαίνει καὶ στὸν πρόλογό του ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Καθηγητῆς κ. Δρακάτος, τὸ ἔργο χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐκδοτικὴ ἀριότητα.

Γεωργία ΞΑΝΘΑΚΗ-ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ